Wąsek, D., i Gilski, M. (red.). (2026). *Leksykon polskich apologetów i teologów fundamentalnych*. Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, s. 503–524.
https://doi.org/10.15633/9788383701769.26

Marian Rusecki

Paweł Borto
pawel.borto@kul.pl https://orcid.org/0000-0001-9873-4368
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II https://ror.org/04qyefj88

Kontekst biograficzno-bibliograficzny

Marian Jan Rusecki urodził się 22 marca 1942 roku w Janowie Lubelskim. Tam w 1960 roku ukończył liceum ogólnokształcące i zdał egzamin maturalny, a następnie podjął studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Lublinie (1960–1966). Stopień magistra teologii uzyskał na Wydziale Teologii KUL na podstawie pracy pt. *Elementy apologetyki personalistycznej u Jeana Mouroux*, napisanej pod kierunkiem ks. Edwarda Kopcia. Po święceniach kapłańskich i rocznej pracy w parafii podjął w 1967 roku studia doktoranckie z teologii fundamentalnej na Wydziale Teologii KUL. Stopień naukowy doktora teologii uzyskał w 1974 roku na podstawie rozprawy pt. *Współczesne dyskusje nad teorią apologetyki*. Promotorem jego doktoratu był również ks. Kopeć.

W 1974 roku został zatrudniony na Wydziale Teologii KUL. Habilitował się w 1984 roku na podstawie dorobku naukowego oraz rozprawy pt. *Funkcja motywacyjna cudu w teologii XX wieku*.

Kolejne awanse w zatrudnieniu na Wydziale Teologii obejmowały: rok 1986 – stanowisko docenta, rok 1991 – stanowisko profesora nadzwyczajnego, rok 1994 – tytuł profesora zwyczajnego.

Zanim ks. Rusecki rozpoczął samodzielną pracę naukową, kształcił się pod okiem wielkich profesorów wykładających na KUL, a zwłaszcza: ks. Edwarda Kopcia (wykładowcy teologii fundamentalnej i prekursora w personalistycznym ujęciu apologetyki), ks. Czesława S. Bartnika

(dogmatyka i twórcy chrześcijańskiego personalizmu lubelskiego), ks. Stanisława Nagyego (specjalizującego się szczególnie w eklezjologii), ks. Teofila Chodzidły (specjalisty od etnologii i religioznawstwa), ks. Romualda Łukaszyka (zatrudnionego w sekcji teologii fundamentalnej i odpowiedzialnego za redakcję *Encyklopedii Katolickiej* KUL) i ks. Wincentego Granata (jednego z najlepszych polskich dogmatyków). To oni kształtowali myśl teologicznofundamentalną ks. Ruseckiego, uwrażliwiając go na zagadnienia religioznawcze, teologiczne, ale również dogmatyczne i filozofię personalistyczną; tu więc tkwią początki jego oryginalnej myśli na temat metodologicznego statusu teologii fundamentalnej oraz jego myślenia apologetycznego.

Rusecki w czasie swej pracy naukowej nie tylko doskonalił swój warsztat i kształtował oryginalne ujęcie teologii fundamentalnej, ale również angażował się w pracę organizacyjną i wniósł duży wkład w rozwój naukowy teologii. Należy tu przypomnieć szczególnie następujące fakty:

- 1986–1989 i 1992–1995 – prodziekan Wydziału Teologii KUL (przyczynił się do gruntownej reformy studiów na Wydziale w latach 1995–1996);
- 1989–2005 – przewodniczący Ogólnopolskiej Sekcji Teologii Fundamentalnej przy Komisji Episkopatu ds. Nauki Katolickiej;
- 1999–2008 – dyrektor Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL;
- 2003–2011 – przewodniczący Komitetu Nauk Teologicznych PAN (było to uwieńczenie jego starań o to, aby teologia znalazła się wśród dyscyplin naukowych reprezentowanych w Polskiej Akademii Nauk);
- od 2004 – członek-korespondent Papieskiej Akademii Teologicznej [Cronaca dell'Academia, 2004: 308] (*notabene* informacja o roku mianowania ks. M. Ruseckiego na członka-korespondenta Papieskiej Akademii Teologicznej nie jest dostępna w najważniejszych biogramach – nawet tych przygotowanych z racji doktoratu *honoris causa*);
- 2005–2012 – przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce (Stowarzyszenie utworzone na bazie Sekcji Teologii Fundamentalnej przy Komisji Episkopatu ds. Nauki Katolickiej);
- 2007–2011 – członek Sekcji Nauk Humanistycznych i Społecznych Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych.

Wśród innych najważniejszych osiągnięć ks. Ruseckiego należy wskazać:

- zorganizowanie II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej *Chrześcijaństwo jutra* (KUL, 18–21 września 2001) i wydanie akt tego kongresu pod tym samym tytułem (*Chrześ-*

cijaństwo jutra. Materiały II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej, Lublin 2001);
- opracowanie, wraz z zespołem redakcyjnym, *Leksykonu Teologii Fundamentalnej* (Lublin–Kraków 2002) – dzieła uznawanego za jedno z najlepszych opracowań leksykograficznych nie tylko w polskiej literaturze teologicznej.

Twórczość teologiczna i działalność naukowa ks. Ruseckiego były wielokrotnie doceniane i nagradzane. Otrzymał następujące nagrody i wyróżnienia:
- trzykrotnie Nagrodę Rektora KUL (za wyróżniającą się rozprawę habilitacyjną, zorganizowanie z zespołem pracowników Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej, publikację – wraz z ks. K. Kauchą i J. Mastejem – pt. *Kościół w czasach Jana Pawła II*);
- nagrodę Ministra Edukacji Narodowej za książkę *Cud w myśli chrześcijańskiej* (1995);
- nagrodę im. Włodzimierza Pietrzaka (2000);
- Lubelską Nagrodę Naukową (*Premium Scientiarum Lublinense*) przyznaną przez Lubelskie Towarzystwo Naukowe za *Leksykon Teologii Fundamentalnej* (wraz z zespołem redakcyjnym, w skład którego wchodzili: K. Kaucha, I. S. Ledwoń, J. Mastej) (2002);
- Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski nadany przez Prezydenta RP (2004);
- Wyróżnienie Naukowe Lubelszczyzny przyznane przez Lubelskie Towarzystwo Naukowe za książkę *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa* (2010);
- doktorat *honoris causa* przyznany przez Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu (2012).

Myśl teologiczna ks. Ruseckiego spotkała się z zainteresowaniem ze strony teologów zagranicznych. Jego namysł nad zagadnieniem cudu zaowocował przygotowaniem wydania książki w jęz. niemieckim *Gottes Wirken in der Welt. Dimensionen und Funktionen des biblischen Wunderbegriffs* (Peter Lang, Frankfurt am Main 2001), a postulaty dotyczące metodologicznego statusu teologii fundamentalnej przyniosły mu zaproszenie w 2009 roku na konferencję niemieckojęzycznych teologów fundamentalnych w Paderborn, gdzie wygłosił (jako jedyny spoza grona teologów niemieckich) referat *Das Proprium der Fundamentaltheologie*.

W polskim środowisku teologicznym ks. Rusecki uważany jest za współtwórcę lubelskiej szkoły teologicznofundamentalnej oraz nowej metodologii w teologii fundamentalnej inspirującej się ideami Soboru

Watykańskiego II. Wniósł ogromny wkład w to, aby nauki teologiczne na nowo były obecne w polskich instytucjach naukowych.

Twórczość naukowa. Trzydziestoośmioletnia praca naukowa ks. Mariana Ruseckiego na KUL była niezwykle owocna. Wypromował 42 doktorów oraz był promotorem ponad 200 prac magisterskich. Jest autorem ponad 680 artykułów, 19 książek autorskich i 16 wydanych pod jego redakcją lub współredakcją. Spośród tego ogromnego dorobku naukowego wskazane zostaną tu przede wszystkim traktaty autorstwa ks. Ruseckiego – jako te pozycje, które stanowią najbardziej dojrzały i najważniejszy wyraz jego myśli (pełna bibliografia – zob. Mastej, 2007b: 9–35; Borto i in., 2012: 15–19; Skóra, 2019).

Wiarygodność chrześcijaństwa. T. 1. Z teorii teologii fundamentalnej, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1994 (ss. 358) jest pierwszą z pozycji, którą należy przywołać jako jedną z najważniejszych publikacji tego teologa. Jest to owoc namysłu ks. M. Ruseckiego nad dyscypliną naukową, którą dotąd określano mianem apologetyki, a która właściwiej winna być nazywana teologią fundamentalną. W książce podejmowane są zagadnienia statusu teologii fundamentalnej i jej miejsca wśród innych nauk, celu i zadań właściwych dla tej dyscypliny, przedmiotu teologii fundamentalnej (a więc traktatów wchodzących w jej zakres) oraz metod stosowanych w jej obrębie. Jest to opracowanie stanowiące kontynuację i syntezę namysłu nad apologetyką i teologią fundamentalną podjętego przez ks. M. Ruseckiego już wcześniej, o czym świadczą choćby następujące artykuły: *Przyczyny kryzysu apologetyki* (1973), *Ze współczesnej dyskusji nad przedmiotem apologetyki* (1975), *Uwagi o metodzie historycznej w apologetyce* (1976), *Struktura naukowa teologii fundamentalnej* (1984). A zarazem jest to dzieło uwzględniające szeroki wachlarz poglądów autorów polskich i zagranicznych. Bibliografia tej książki liczy ponad 460 pozycji.

Traktat o cudzie, Polska Akademia Nauk i Wyd. KUL, Lublin 2006 (ss. 672). Jest to praca, w której ks. Rusecki zawarł owoc wcześniejszych studiów nad zagadnieniem cudu z perspektywy teologii. Tematyką tą zajmował się prawie od początku swej pracy naukowej i stanowiła ona przedmiot jego rozprawy habilitacyjnej. Wydanie *Traktatu o cudzie* poprzedza wiele prac, z których należy przywołać zwłaszcza dwie książki: *Cud w myśli chrześcijańskiej* (1991) oraz *Problem cudu w religiach pozachrześcijańskich* (2001). Wspomniany *Traktat o cudzie* jest opracowaniem niezwykle obszernym. Bibliografia liczy ponad 460 pozycji. W trzech częściach tej książki ks. Rusecki omawia kolejno rozumienie cudu w myśli chrześcijańskiej na przestrzeni wieków, teologię cudu oraz problematykę cudów w religiach pozachrześcijańskich. Zawarta tu

myśl jest głęboko zakorzeniona we współczesnej teologii fundamentalnej – zwłaszcza w odniesieniu do rozumienia cudu – a zarazem podejmuje takie zagadnienia, które stały się przedmiotem refleksji niewielu autorów. Ks. Rusecki opowiada się za personalistyczną i historiozbawczą interpretacją cudu, rozumie jego funkcję motywacyjną jako wymiar towarzyszący innym funkcjom cudu (w przeciwieństwie do takich autorów jak X. Léon-Dufour, R. Latourelle, A. Steiner, którzy tę funkcję odróżniają od funkcji objawieniowej, soterycznej, pisteotwórczej itp.). Ponadto jest jednym z nielicznych autorów, którzy podjęli się spojrzenia na zagadnienie cudu w religiach pozachrześcijańskich nie tylko z perspektywy polemicznej, ale także z uwzględnieniem elementów pozytywnych, na które może wskazać teologia.

Traktat o religii, Verbinum, Warszawa 2007 (ss. 620). Jest to dzieło, w którym zebrany został owoc wieloletniego namysłu nad zagadnieniem religii, z uwzględnieniem perspektywy filozoficznej i religioznawczej. Tematyką tą ks. M. Rusecki zajmował się przede wszystkim z perspektywy religiologicznej, a więc tej, która poszukuje syntezy danych religioznawczych, filozoficznych i teologicznych. Pierwsze artykuły, w których ks. Rusecki podejmuje zagadnienia związane z refleksją nad religią, zostały opublikowane jeszcze pod koniec lat 70. (wystarczy przywołać choćby: *Skąd się wzięła religia? Wśród zagadnień religioznawczych* – 1979, *Animizm* – 1979), ale poważniejsze prace na ten temat powstają dopiero w drugiej połowie lat 80. (np. *Teologiczna interpretacja religii niechrześcijańskich w nauczaniu katechetycznym* – 1986, *Chrześcijańska interpretacja genezy religii* – 1987). Pierwszą obszerną publikacją na ten temat była książka *Istota i geneza religii* (1989). Wydany prawie 20 lat później *Traktat o religii* jest już o wiele obszerniejszym opracowaniem, w którym ks. M. Rusecki podjął się ukazania faktu religii z uwzględnieniem zarówno perspektywy filozoficznej, jak i religioznawczej oraz teologicznej, choć w dużej mierze nawiązuje on do wydanej wcześniej *Istoty i genezy religii*. Bibliografia tej książki jest niezwykle obszerna i obejmuje ponad 950 pozycji.

Traktat o Objawieniu, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków 2007 (ss. 837). Jest to najbardziej obszerne dzieło autorstwa ks. M. Ruseckiego. Podobnie jak poprzednie *Traktaty*, także ten jest owocem wieloletniej refleksji nad zagadnieniem Objawienia. Refleksja ta łączyła się nie tylko z podejmowaniem tematów bezpośrednio z nim związanych (pierwszy artykuł wprost poświęcony tej problematyce to *Problem wiarogodności „objawień prywatnych"* – 1986), ale wynikała również z namysłu nad statusem teologii fundamentalnej i jej przedmiotem. W odróżnieniu od poprzednich dwóch *Traktatów* nie można jednak wskazać jednej

pozycji książkowej, która byłaby główną podstawą tego opracowania. Jest to raczej wielka synteza tego, co ks. M. Rusecki wypracował w wielu obszarach swej refleksji związanych z pojęciem cudu, zmartwychwstaniem, zjawiskiem religii itp. Znamienne jest też, że zamieszczony w tym *Traktacie* spis bibliograficzny liczący 41 stron obejmuje jedynie najważniejsze pozycje odnoszące się wprost do Objawienia, a odwołania do pozostałej literatury są obecne tylko w przypisach. Świadczy to o uwzględnieniu bardzo obszernej literatury. Całość *Traktatu* tworzy pięć części. Pierwsza poświęcona jest rozumieniu Objawienia w teologii i nauczaniu Kościoła. W części drugiej autor przedstawia rozumienie tego, w jaki sposób Bóg działa i mówi w historii ludzkiej. Część trzecia *Traktatu* poświęcona jest objawianiu się Boga w Jezusie Chrystusie. Część czwarta dotyczy trwania Chrystusowego Objawienia w Kościele. Piąta część *Traktatu* poświęcona została aktualności i dziejowemu znaczeniu Objawienia Chrystusowego.

Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2010 (ss. 459). Jest to ostatni z *Traktatów* wydany za życia ks. M. Ruseckiego. Zostaje podjęty w nim problem uzasadnienia wiarygodności chrześcijaństwa wobec różnego rodzaju zastrzeżeń i wątpliwości, jakie współcześnie kierowane są ze strony nurtów racjonalistycznych, agnostyczno-sceptycznych czy fideistycznych. Autor podkreśla, że mówi o uzasadnianiu – w odróżnieniu od klasycznej apologetyki, która mówiła o „dowodzeniu" – ponieważ wiara, będąc aktem rozumnym, pozostaje zarazem aktem wolnym, a więc nie może zostać wymuszona siłą dowodów i oczywistością wniosków. To uzasadnianie polega na przytaczaniu całego szeregu argumentów prowadzących do uwiarygodnienia możliwego jedynie na płaszczyźnie personalistycznej. Praca obejmuje 15 argumentów na rzecz chrześcijaństwa jako religii objawionej i zbawczej. Część z nich należy do klasycznego uzasadniania w apologetyce czy teologii fundamentalnej, ale część jest zupełnie nowa. Choć więc dwa spośród zawartych w tej publikacji argumentów nie są autorstwa ks. M. Ruseckiego, jest to jednak pozycja, która stanowi syntezę jego długiego namysłu nad argumentacją w teologii fundamentalnej. Ponad 70 pozycji spośród ponad 700 wskazanych w bibliografii jest jego autorstwa i już to uświadamia, iż *Traktat* ten jest swego rodzaju podsumowaniem dotychczasowej refleksji nad wiarygodnością chrześcijaństwa.

Traktat o Kościele, ks. K. Kaucha, P. Królikowski, ks. J. Mastej (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2015 (ss. 466). Pozycja ta została wydana pośmiertnie i nie jest kompletnym opracowaniem całego traktatu, choć ks. M. Rusecki zapowiadał, że go opracuje. Redaktorzy tego opracowania zebrali już opublikowane teksty autorstwa ks. Ruseckiego i uporządkowali

je, wychodząc od pytania o istotę Kościoła, podejmując następnie kwestię jego genezy i natury, przekazu Objawienia w Kościele, znaków wiarygodności Kościoła oraz stosunku Kościoła do innych religii, a także kultury. Książka ta pozwala więc mieć pewien wgląd w tematykę, którą ks. M. Rusecki uważał za istotną dla refleksji eklezjologicznej w ramach teologii fundamentalnej.

Dodać należy, że niektóre z zagadnień omówionych w tym *Traktacie* były podejmowane już w ramach poprzednich opracowanych *Traktatów* (zwłaszcza o Objawieniu i religii), ale także w innych wcześniejszych publikacjach, rozproszonych w różnych pozycjach.

Warsztat apologety

Poglądy

Od początku swej naukowej twórczości ks. Rusecki włączył się w dyskusję nad statusem apologetyki oraz nad jej zadaniami dla teologii. Świadczą o tym już pierwsze publikowane przez niego artykuły, jak również jego dysertacja doktorska [Rusecki, 1973, 1975a, 1975b, 1976a, 1978]. Uczestnicząc w posoborowej dyskusji nad tym zagadnieniem, opowiedział się za teologią fundamentalną, a nie apologetyką, rozumianą przede wszystkim jako racjonalne uzasadnienie wiarygodności chrześcijaństwa [Dola, 2007b: 22]. W ten sposób ks. M. Rusecki, choć był świadomy obecnego w literaturze i refleksji teologicznej zamiennego używania terminów „apologetyka" i „teologia fundamentalna", chciał podkreślić, że pełne uzasadnienie wiarygodności chrześcijaństwa nie jest możliwe tylko z perspektywy „zewnętrznego oglądu" faktu Objawienia i samej *ratio*, ale domaga się również jego poznania od wewnątrz, a więc poznania o charakterze teologicznym i uwzględnienia perspektywy wiary.

Autorzy, których poglądy przy opracowywaniu zagadnień metodologicznych ks. M. Rusecki przywołuje najczęściej, to: Cz. S. Bartnik (poglądy na temat apologetyki, personalizmu i dogmatyki), A. Bentue (rozumienie teologii fundamentalnej), H. Bouillard (rozumienie teologii fundamentalnej), R. S. Chamoso (pojęcie odnowionej teologii fundamentalnej), Y. Congar (rozumienie teologii i Kościoła), A. Dulles (tematy dotyczące eklezjologii i wiary we współczesnym świecie), N. Dumas (status apologetyki i poznania wiary), H. Fries (status teologii fundamentalnej i refleksji nad Objawieniem), W. Hładowski (rozumienie apologetyki), A. Kolping

(rozumienie teologii fundamentalnej), E. Kopeć (rozumienie apologetyki, Objawienia, cudu i personalistycznego ujęcia wiary), J. Kudasiewicz (historyczny wymiar Ewangelii), W. Kwiatkowski (rozumienie apologetyki), A. Lang (rozumienie teologii fundamentalnej), R. Latourelle (rozumienie teologii fundamentalnej i Objawienia), J. Mouroux (personalistyczne rozumienie wiary), J. Myśków (rozumienie apologetyki), S. Nagy (apologetyka i eklezjologia fundamentalna), S. Pié-Ninot (rozumienie teologii fundamentalnej), K. Rahner (wiara i zagadnienia dogmatyczne), H. Waldenfels (teologia fundamentalna kontekstualna).

Ważnym wkładem ks. Ruseckiego w refleksję nad uzasadnianiem wiarygodności Objawienia chrześcijańskiego i jego przekazu w Kościele jest personalistyczno-znakowa koncepcja wiarygodności. Zrodziła się ona z przekonania, że w wierze nie można mówić o dowodach w sensie ścisłym, lecz o argumentacji. Ta zaś, w przestrzeni poznania religijnego, angażuje całego człowieka [Dola, 2007a: 60–62]. Stąd w przekonaniu ks. M. Ruseckiego najlepiej o wiarygodności chrześcijaństwa świadczy wielość argumentacji, dzięki której można dotrzeć do różnych wymiarów wrażliwości człowieka. Jego poglądy w tym względzie dobrze wyraża wspomniany *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa*. Są w nim przedstawione argumenty zarówno należące do klasyki apologetyki i teologii fundamentalnej, jak i zupełnie nowe.

W takim rozumieniu wiarygodności ks. Rusecki nawiązał do tradycji wielkich personalistów, takich jak A. Brunner, R. Guardini, J. Mouroux, E. Kopeć, Cz. S. Bartnik czy W. Granat. Włączył w to swe prace na temat teorii znaku i języka, nawiązując do myśli E. Masure'a czy F. de Saussure'a, podkreślając, że w metodzie personalistycznej odczytywanie znaku Bożego Objawienia dokonuje się nie tylko przez umysł, wolę czy emocje, ale integralnie – w czym odniósł się do poglądów A. Gardeila, M. Blondela, J. Ratzingera czy A. Poulpiqueta [Dola, 2007a: 67; Bartnik, 2007: 71–72].

W odróżnieniu od klasycznej apologetyki i teologii fundamentalnej kręgu włoskiego i niemieckiego, w których problematyka religii rozpatrywana była lub jest w ramach pierwszego z traktatów (*de religione*), przede wszystkim na podstawie danych filozoficznych (metafizyka, antropologia, teodycea), ks. Rusecki opowiedział się za koniecznością integralnego spojrzenia na fakt religii, z uwzględnieniem ujęcia nauk religioznawczych, filozoficznych oraz teologicznych [Ledwoń, 2007c: 36–37].

W swej refleksji religiologicznej nawiązywał do badań prowadzonych nad zjawiskiem religii zarówno w ośrodkach zagranicznych (choćby przez takich autorów jak G. van der Leeuw, M. Eliade, M. Scheler, G. Lanczkowski, W. Schmidt, K. Rahner), jak i w Polsce, szczególnie na KUL

(chodzi zwłaszcza o prace autorów: A. Bronk, Z. Zdybicka, Z. Zimoń, Z. Kupisiński, I. S. Ledwoń). Uwzględnił w niej także poglądy tych, którzy reprezentowali redukcjonistyczne teorie religii (zwłaszcza takich filozofów jak L. Feuerbach, W. James, Z. Freud, C. G. Jung, E. Fromm, K. Marks, F. Engels).

Jeśli chodzi o stanowiący centralną część klasycznej apologetyki traktat chrystologiczny, oryginalność myśli ks. Ruseckiego polega nie tyle na przedstawieniu nowych treści, ile przede wszystkim na spójnym ujęciu całości w świetle założeń przyjętych dla jego koncepcji teologii fundamentalnej. Wszystkie więc klasyczne argumenty, czyli argument z proroctw, cudów czy zmartwychwstania Chrystusa, ujęte są w perspektywie personalistyczno-znakowej i ich wiarygodność jest rozważana z tego punktu widzenia, wraz z uzupełnianiem tego dyskursu o nowe argumenty wiarygodnościowe. W porównaniu z ujęciami innych autorów traktat chrystologiczny prezentowany przez ks. Ruseckiego cechuje się oryginalnością nie tyle ze względu na zawartość treściową, ile przede wszystkim na konsekwentną ścisłość myślenia i dyscyplinę w stosowaniu przyjętej metodologii. To z tej perspektywy lubelski teolog potrafi odkrywać pewne nowe aspekty omawianych zagadnień [Ledwoń, 2007c: 41–42]. Widać to choćby na przykładzie postulatu ukazywania wiarygodności wydarzeń i słów Jezusa w kontekście Jego Osoby i posłannictwa, a szczególnie w odniesieniu do wydarzeń paschalnych, które stanowiły kulminację Objawienia [Mastej, 2007a: 85].

Rusecki w swej myśli poświęconej Objawieniu odwołuje się do najważniejszych autorów zarówno polskojęzycznych, jak i obcojęzycznych. Wśród przedstawicieli pierwszej grupy można wskazać takie nazwiska jak Cz. S. Bartnik, W. Hryniewicz, Jan Paweł II, E. Kopeć, J. Kudasiewicz, K. Kaucha, H. Langkammer, I. S. Ledwoń, J. Mastej, H. Seweryniak. Pośród autorów obcojęzycznych szczególnie często są przywoływani: Y. Congar, A. Dulles, R. Fisichella, P. Grelot, R. Guardini, W. Kasper, R. Latourelle, K. Rahner, J. Ratzinger, E. Schillebeeckx, H. Waldenfels.

Jak wspomniano przy omawianiu *Traktatów* ks. Ruseckiego, wydany pośmiertnie pod jego nazwiskiem *Traktat o Kościele* nie jest jego opracowaniem, lecz zbiorem tekstów przygotowanym przez redaktorów tej pozycji. Dla uchwycenia charakterystyki apologii Kościoła u lubelskiego teologa i tego, w jaki sposób kształtował on swe myślenie, należy mieć na względzie kilka istotnych punktów odniesienia dla jego myśli, które nie do końca muszą się jawić jako takie po lekturze wspomnianego *Traktatu*. Po pierwsze, chodzi o źródła myśli lubelskiego teologa. Były nimi przede wszystkim Sobór Watykański II oraz pontyfikat Jana Pawła II [Kaucha,

2007: 136]. Po drugie, można zauważyć, że w publikacjach i działalności naukowej ks. Ruseckiego coraz mocniej ujawniało się przekonanie, iż potrzebna jest całościowa oraz aksjologiczno-kulturowa apologia Kościoła oparta na myśleniu personalistycznym i historiozbawczym, a więc że nie tylko ważna jest ciągłość pomiędzy Chrystusem a ustanowioną przez Niego strukturą Kościoła, lecz że w Kościele zostaje dany ludzkości fundament i obrona wartości wypływających z Objawienia i tworzących podstawy kultury i rozwoju człowieka. W uzasadnianiu wiarygodności Kościoła ks. Rusecki podkreślał analogię między dwuwymiarowym charakterem Objawienia (widzialny znak i niewidzialna rzeczywistość) a dwuwymiarową naturą Kościoła jako znaku Chrystusa. W klasycznej apologetyce nie zwracano uwagi na ten związek, który dla ks. Ruseckiego był niezwykle ważny, ponieważ wskazywał na ścisłe powiązanie faktu chrystologicznego z eklezjologicznym [Rusecki, 1994: 218–22; 2004; Kaucha, 2007: 136–137].

Stosunek do adwersarzy

Uprawiana przez ks. Ruseckiego teologia fundamentalna rozumiana jest jako systemowe i całościowe uzasadnianie chrześcijańskiego Objawienia w Chrystusie i jego przekazu w Kościele. Jest to więc apologia systematycznie uporządkowana. Jak wskazuje na to treść przywołanych wyżej *Traktatów*, lubelski teolog uwzględnia najważniejsze zarzuty, które kierowano pod adresem chrześcijaństwa w historii, ale jest uwrażliwiony również na współczesny kontekst. Wyróżnia w nim zwłaszcza trzy rodzaje postaw domagających się uzasadnienia wiary chrześcijańskiej: negację porządku nadprzyrodzonego z perspektywy racjonalizmu, agnostycyzm lub sceptycyzm religijny oraz fideizm [Rusecki, 2010: 6–8]. Wobec wszystkich tych postaw ks. Rusecki odwołuje się do całego szeregu argumentów budowanych na podstawie przekonania, że wiarygodność chrześcijaństwa można uzasadniać na drodze personalistycznej, a więc w dialogu sięgającym po rozumne racje, ale również w dialogu odwołującym się do tego, co stanowi najgłębsze pragnienia człowieka i co może wzbudzić u niego chęć zwrócenia się ku tajemnicy chrześcijańskiej. W poglądach ks. Ruseckiego można też dostrzec założenie, że przekonuje wewnętrzna spójność chrześcijańskiego myślenia, a nie tylko poszczególne argumenty – stąd tak wielka troska o to, aby uznano naukowy status teologii.

Na tym tle staje się zrozumiałe, że ks. Rusecki broni wiarygodności chrześcijaństwa przede wszystkim za pośrednictwem argumentów merytorycznych. Można powiedzieć, że stoi tu na stanowisku, iż najbardziej

przekonującym – lecz niezniewalającym – argumentem będzie właśnie bogactwo dobrze umotywowanych racji przemawiających za chrześcijańską drogą życia. Stąd trudno znaleźć tu polemikę, która byłaby nacechowana emocjami i argumentacją pozaracjonalną. Ks. Rusecki wskazuje raczej, iż *ratio* może się otworzyć na to, do czego zaprasza dany znak Objawienia.

Forma literacka

Spotkanie z twórczością ks. Ruseckiego to spotkanie z tekstami, z których przebija świadomość konieczności myślenia całościowego i systemowego. Nawet jeśli są to mniejsze artykuły podejmujące zagadnienia cząstkowe, można w nich dostrzec to, że tłem jest odniesienie się do pewnej większej całości. Stąd niekiedy lektura poszczególnych tekstów – najczęściej pisanych ściśle teologicznym i precyzyjnym językiem – domaga się zdolności odróżnienia licznych dygresji od głównego toku myśli. Można jednak powiedzieć, że najpełniej sposób myślenia i wyrażania się ks. Ruseckiego oddają właśnie *Traktaty*, z których wyłania się przekonanie ich autora, że porywa nie tyle chwilowy zachwyt nad sposobem wyrażenia prawdy, ile jej całościowa harmonia i precyzja myślenia. Ks. Rusecki przyznaje więc pierwsze miejsce *ratio* – ponad formę jej wyrażania. Strukturę poszczególnych apologii najlepiej zaś ujawnia budowa poszczególnych *Traktatów*, o czym wspomniano wyżej.

Główne wątki apologetyczne

Dziedzictwo myśli ks. Ruseckiego wskazuje, że jego refleksja apologetyczna obejmuje wszystkie klasyczne i najważniejsze wątki charakterystyczne dla całościowej apologii wiary chrześcijańskiej. Jest to apologia, która zajmuje się klasycznymi traktatami o religii, o Objawieniu w Chrystusie i o Kościele, z bardzo mocnym naciskiem położonym na metodologiczną spójność poszczególnych traktatów.

Jak wskazano wyżej przy omówieniu poglądów ks. Ruseckiego, jego wkład w myśl apologetyczną i teologicznofundamentalną łączy się z oryginalnym ujęciem statusu naukowego teologii fundamentalnej i jej relacji do apologetyki. Lubelski teolog, wyjaśniając specyfikę teologii fundamentalnej, odróżnił cel tej dyscypliny jako stały i niezmienny – stanowiący o jej tożsamości – od zadań, które mogą być zmienne i służą jak najlepszemu osiągnięciu celu. Celem teologii fundamentalnej jest uzasadnienie

wiarygodności Objawienia chrześcijańskiego i jego przekazu w Kościele. Natomiast zadania dotyczyć mogą budowania metodologicznych podstaw tej refleksji, dialogu ekumenicznego i międzyreligijnego oraz z niewierzącymi w procesie uzasadniania wiarygodności chrześcijaństwa czy też apologii wobec określonych zarzutów. Ponadto wskazanie na Objawienie wypełnione w Jezusie Chrystusie i przekazywane w Kościele jako centrum refleksji w teologii fundamentalnej scala traktaty chrystologiczny i eklezjologiczny, które w tradycyjnej apologetyce i posoborowej teologii fundamentalnej były formalnie oddzielane, i stanowi dla nich punkt jednoczący [Ledwoń, 2007c: 33–34].

Zgodnie z przyjętą metodą personalistyczno-znakową w uzasadnianiu wiary chrześcijańskiej ks. Rusecki podkreślał, że najlepszy sposób argumentacji to ten, który potrafi podać jak najwięcej różnorodnych argumentów przemawiających za wiarygodnością chrześcijaństwa. *Traktat o wiarygodności* świadczy, że jego autor zarówno przytaczał i opracowywał argumenty charakterystyczne dla klasycznej apologetyki i teologii fundamentalnej, jak i tworzył argumentację oryginalną, ale spójną z jego założeniami metodologicznymi. Do argumentów pierwszego rodzaju można zaliczyć: argument rezurekcjonistyczny (zmartwychwstanie jako fundament wiary w Chrystusa), argument skrypturystyczny (odwołujący się do wypełnienia się Pisma), argument mirakulistyczny (odwołujący się do cudów jako znaków Bożego działania i potwierdzenia Objawienia), argument martyrologiczny.

Wśród oryginalnych argumentów, do których odwołuje się myśl ks. Ruseckiego, są:

- argument werytatywny (odwołujący się do pojęcia prawdy bytu, opracowany przez ks. K. Kauchę),
- argument bonatywny (wskazujący, jak w Jezusie Chrystusie i w Kościele realizuje się autentyczne dobro),
- argument kaloniczny (ukazujący, w jaki sposób w Objawieniu i w Kościele piękno zostaje zachowane, jest promowane i odnowione – również opracowany przez ks. K. Kauchę),
- świętość (jako argument za wiarygodnością chrześcijaństwa),
- argument prakseologiczny (ukazujący wiarygodność chrześcijaństwa wynikającą z chrześcijańskiej *praxis*),
- argument agapetologiczny (ukazujący wiarygodny charakter miłości objawionej przez Boga w Jezusie Chrystusie i praktykowanej przez chrześcijan),
- argument sperancyjny (ukazujący, na czym opiera się wiarygodność chrześcijańskiej nadziei),

- argument kulturotwórczy (wskazujący, jak kulturotwórczy wymiar chrześcijaństwa uwiarygadnia je jako religię),
- argument personalistyczny (ukazujący, w jaki sposób chrześcijaństwo i wiara w Jezusa Chrystusa przyczyniły się do rozwoju godności osoby ludzkiej i jej osobowej pełni),
- argument aksjologiczny (ukazujący, w jaki sposób najważniejsze wartości w życiu człowieka są promowane przez Objawienie i chrześcijaństwo),
- argument komparatystyczny (uwiarygadniający chrześcijaństwo poprzez porównanie z innymi religiami).

Ważnym wątkiem refleksji ks. Ruseckiego było zagadnienie religii. Jego myśl wnosi tutaj oryginalny wkład w namysł nad zjawiskiem religii. Chodzi zwłaszcza o zaproponowane przez niego rozumienie pojęcia religii jako życiowego i zbawczego związku między człowiekiem (podmiotem religii) a Bogiem (przedmiotem religii). W nawiązaniu do tego lubelski teolog podkreślał, że poszczególne nauki mają różne i sobie właściwe kompetencje w badaniu zjawiska religijnego – np. w odniesieniu do przedmiotu religii tylko teologia i częściowo filozofia mogą się wypowiadać, a w przypadku podmiotu lub relacji między podmiotem a przedmiotem mogą to czynić również nauki empiryczne, czyli religioznawcze [Ledwoń, 2007c: 36–37]. Bronił w ten sposób statusu refleksji teologicznoreligijnej, a zarazem jasno określał metodologiczne granice nauk religioznawczych i filozofii religii.

Niewątpliwie jednym z ważniejszych tematów w refleksji ks. Ruseckiego nad zagadnieniem religii jest jego teoria objawieniowej genezy religii, poprzez którą opowiedział się on przeciw naturalnemu pochodzeniu autentycznych religii. W takim ujęciu niektóre z religii pozachrześcijańskich mogą być uznane za mające u podstaw jakiś rodzaj Bożego Objawienia oraz za religie zawierające pewien zbawczy potencjał i elementy łaski – natomiast nie można mówić o istnieniu religii naturalnych [Ledwoń, 2007b: 163–167]. W analizie zjawisk religijnych ks. Rusecki był też w swoim czasie jedynym w Polsce teologiem omawiającym religie pozachrześcijańskie w perspektywie teologicznoreligijnej, podejmując m.in. problem nadprzyrodzonej świadomości założycieli tych religii czy możliwości dokonywania się w nich autentycznych cudów, a także wskazując na ich relację do chrześcijaństwa [Ledwoń, 2007c: 39].

W refleksji nad zagadnieniem Objawienia myśl ks. Ruseckiego – o czym świadczy choćby *Traktat o Objawieniu* – podejmuje się uwiarygodnienia rzeczywistości Objawienia zarówno z perspektywy systematycznej, jak i jego historiozbawczej realizacji. W *Traktacie* w pierwszej i drugiej części

znajduje się omówienie w kluczu chronologicznym i tematycznym rozumienia Objawienia w teologii i nauczaniu Kościoła (tzn. rozumienie pojęcia Objawienia w różnych okresach teologii, chrystyczny wymiar Bożej ekonomii, historia jako miejsce objawiania się Boga, świat jako epifania Boga, objawianie się Boga poprzez człowieka, zagadnienie praobjawienia i pratradycji, rozpoznawanie Bożego Objawienia oraz znaczenie narodu wybranego w Bożej ekonomii Objawienia). Ale już kolejne części *Traktatu* poświęcone zostały zagadnieniom związanym z konkretną realizacją Objawienia w Chrystusie. Podejmując taką tematykę, ks. Rusecki przedstawia klasyczne tematy obecne w refleksji teologicznofundamentalnej (np. historyczność Jezusa z Nazaretu, realizacja mesjańskich zapowiedzi w Chrystusie, objawienie mesjańskiej godności wobec ludzi, synowska relacja Jezusa do Ojca, wypełnienie się mesjańskich zapowiedzi w słowach i czynach Jezusa, rozumienie Boskiego posłannictwa Jezusa, Misterium Paschalne jako szczyt Objawienia, tytuły godnościowe Jezusa Chrystusa, znaki uwiarygadniające Objawienie Jezusa Chrystusa, wiara jako odpowiedź na Boże Objawienie). Również w odniesieniu do Kościoła jako społeczności, której zostało powierzone Objawienie, refleksja ks. Ruseckiego poświęcona jest klasycznej tematyce (omówiona jest tu Chrystusowa geneza Kościoła, rola Tradycji, Pisma Świętego, liturgii, Ojców Kościoła, teologii i wiernych oraz Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w przekazie Objawienia, problematyka stałego działania Ducha Świętego w Kościele i tzw. objawień prywatnych). Dość oryginalne ujęcie, które nie zawsze jest uwzględnione w klasycznych traktatach apologetycznych czy teologicznofundamentalnych, dotyczy natomiast wskazania aktualności i dziejowego znaczenia Objawienia Chrystusowego (mieści się tu następująca tematyka: Chrystus kosmiczny, Chrystus jako ośrodek życia ludzkiej osoby, Chrystus społeczny, Chrystus sensem dziejów, Jezus w oczach neomarksistów, Chrystus w oczach twórców kultury, obraz Jezusa w religiach i w teologii afrykańskiej, Chrystus jako uniwersalny Zbawiciel w religiach).

W argumentacji mającej bronić wiarygodności Kościoła ks. Rusecki dopuszczał różnorodne podejścia – postulował jednak, że należy czynić to zgodnie z przyjmowaną koncepcją Kościoła. Zdaniem ks. Kauchy to, co najbardziej charakteryzuje argumentację za wiarygodnością Kościoła w ujęciu ks. Ruseckiego, to tzw. *via signorum* (droga znaków), a więc że podobnie jak Objawienie jawi się jako wiarygodne dzięki określonym znakom, tak również Kościół jawi się jako taki dzięki całemu szeregowi znaków. Ks. Kaucha wskazuje tutaj następujące znaki: znak Piotra, znak Kolegium Apostolskiego, znak jedności, znak świętości, znak powszechności, znak apostolskości, znak agapetologiczny (realizowanie niezwykłej miłości),

znak prakseologiczny (wiarygodność poświadczona czynami), znak martyrologiczny, znak kulturotwórczy (wkład Kościoła w budowanie kultury). Oprócz tego wspomniany autor wskazuje, że w myśli ks. Ruseckiego pojawił się także postulat budowania wiarygodności Kościoła za pośrednictwem *via axiologica*, polegającej na ukazywaniu, w jaki sposób Jezus Chrystus i Kościół są fundamentem i narzędziem realizacji wartości najważniejszych dla ludzkości [Kaucha, 2007: 142–145; Mastej, 2024, 2025; Prawda, 2021].

Należy podkreślić, że również refleksja eklezjologiczna ks. Ruseckiego kształtowała się pod wpływem myśli personalistycznej. Ukazuje to choćby sposób, w jaki stawiał on pytanie o Kościół: „Kim jest Kościół?" – taki jest tytuł pierwszego tekstu zamieszczonego w *Traktacie o Kościele*. Ta wrażliwość na osobową rzeczywistość Kościoła przejawiała się również w podejmowaniu tematyki związanej z aktualnym przeżywaniem Kościoła przez ludzi współczesnych. Wystarczy przywołać tutaj niektóre z tekstów zebranych w *Traktacie o Kościele* (np. *Urzeczywistnianie się Kościoła dziś*, *Dlaczego niektórzy akceptują Chrystusa, a odrzucają Kościół?*, *Uniwersalna pełnia zbawienia w Jezusie Chrystusie a religie pozachrześcijańskie*, *Kościół wobec nowych ruchów religijnych i sekt*, *Wkład chrześcijaństwa w kulturę duchowo-materialną*) czy też przygotowane pod jego redakcją książki: *Problemy współczesnego Kościoła* czy *Kościół w czasach Jana Pawła II*.

Spojrzenie na tematykę, którą ks. Rusecki podejmował w swej pracy apologety i teologa fundamentalnego, ukazuje więc sylwetkę myśliciela integralnego. To apologia, która stara się o położenie solidnych fundamentów metodologicznych dla uwiarygodniania chrześcijańskiego Objawienia i jego przekazu w Kościele. Jest to refleksja nad statusem teologii fundamentalnej i jej relacją do apologetyki oraz refleksja nad samym sposobem uwiarygodniania. Jest to również apologia, która obejmuje wszystkie trzy klasyczne traktaty: o religii, o Objawieniu i o Kościele.

Bibliografia

Źródła

Rusecki, M. (1973). Przyczyny kryzysu apologetyki. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 20(2): 41–63.

Rusecki, M. (1975a). Ze współczesnej dyskusji nad przedmiotem apologetyki. *Studia Theologica Varsaviensia*, 13(2): 35–45.

Rusecki, M. (1975b). Zadania apologetyki wobec teologii. *Collectanea Theologica*, 45(3): 5–17.
Rusecki, M. (1976a). Uwagi o metodzie historycznej w apologetyce. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 23(2): 37–58.
Rusecki, M. (1976b). Uwagi o metodzie w apologetyce. *Collectanea Theologica*, 46(1): 79–87.
Rusecki, M. (1978). Możliwość pluralizmu w teologii fundamentalnej. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 25(2): 31–54.
Rusecki, M. (1979a). Skąd się wzięła religia? Wśród zagadnień religioznawczych. *Przewodnik Katolicki*, nr 2: 2–3.
Rusecki, M. (1979b). Animizm. *Przewodnik Katolicki*, nr 20: 2.
Rusecki, M. (1984). Struktura naukowa teologii fundamentalnej. *Studia Theologica Varsaviensia*, 22(1): 35–69.
Rusecki, M. (1986a). Problem wiarogodności „objawień prywatnych". *Ateneum Kapłańskie*, 106: 34–50.
Rusecki, M. (1986b). Teologiczna interpretacja religii niechrześcijańskich w nauczaniu katechetycznym. *Homo Dei*, 55(3): 193–205.
Rusecki, M. (1987). Chrześcijańska interpretacja genezy religii. *Ateneum Kapłańskie*, 108: 234–252.
Rusecki, M. (1988). *Wierzcie moim dziełom. Funkcja motywacyjna cudu w teologii XX wieku*. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
Rusecki, M. (1989). *Istota i geneza religii*. Warszawa: Verbinum – Wydawnictwo Księży Werbistów.
Rusecki, M. (1991). *Cud w myśli chrześcijańskiej*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
Rusecki, M. (1994). *Wiarygodność chrześcijaństwa, t. 1: Z teorii teologii fundamentalnej*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
Rusecki, M. (2001a). *Gottes Wirken in der Welt. Dimensionen und Funktionen des biblischen Wunderbegriffs*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
Rusecki, M. (2001b). *Problem cudu w religiach pozachrześcijańskich*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
Rusecki, M. (2004). Łączność chrystologii z eklezjologią w teologii fundamentalnej w aspekcie metodologicznym. W: *Świadek Chrystusowych cierpień (1 P 5, 1). Prace dedykowane Księdzu Profesorowi Adamowi Kubisiowi* (s. 669–688), J. Morawa (red.). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej.
Rusecki, M. (2006). *Traktat o cudzie*. Lublin: Wydawnictwo KUL, Komitet Nauk Teologicznych PAN.
Rusecki, M. (2007a). *Traktat o religii*. Warszawa: Verbinum – Wydawnictwo Księży Werbistów.
Rusecki, M. (2007b). *Traktat o Objawieniu*. Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów.
Rusecki, M. (2010). *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?* Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.
Rusecki, M. (2015). *Traktat o Kościele*, K. Kaucha, P. Królikowski, J. Mastej (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.
Rusecki, M., Kaucha, K., Krzyszowski, Z., Ledwoń, I. S., Mastej, J. (red.) (2001). *Chrześcijaństwo jutra. Materiały II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej, Lublin, 18–21 września 2001*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Rusecki, M., Kaucha, K., Ledwoń, I. S., Mastej, J. (red.) (2002). *Leksykon teologii fundamentalnej*. Lublin–Kraków: Wydawnictwo M.
Rusecki, M., Kaucha, K., Mastej, J. (red.) (2005). *Kościół w czasach Jana Pawła II*. Lublin: Wydawnictwo KUL, Gaudium.
Rusecki, M. (red.) (1996). *Problemy współczesnego Kościoła*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.

Opracowania

Bartnik, C. (2007). Metoda znakowo-personalistyczna w ujęciu Profesora Mariana Ruseckiego. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 69–73), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.
Borto, P., Kaucha, K., Królikowski, P., Pietrzak, A. (oprac.) (2012). Dorobek naukowy ks. prof. dr. hab. Mariana Ruseckiego w latach 2007–2012. *Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religiologii*, 4: 15–19.
Cronaca dell'Academia (2004). *PATH. Pontificia Academia Theologica*, 3(1): 307–308.
Dola, T. (2007a). Personalistyczna koncepcja teologii fundamentalnej ks. Mariana Ruseckiego. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 59–67), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.
Dola, T. (2007b). Recenzja dorobku naukowego ks. prof. dr. hab. Mariana Ruseckiego w sprawie nadania tytułu doktora „honoris causa" Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 19–29), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.
Kaucha, K. (2007). Wiarygodność Kościoła i jej uzasadnienie w twórczości naukowej M. Ruseckiego. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 133–145), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.
Kaucha, K. (2013). Doctor credibilitatis. Śp. ks. prof. dr hab. dr hc Marian Jan Rusecki (22 III 1942–15 XII 2012). *Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religiologii*, 5: 5–12.
Kaucha, K., Mastej, J. (2019). Rusecki Marian Jan. W: *Słownik polskich teologów katolickich 2004–2013* (t. 10, s. 952–968), T. Błaszczyk, W. Gliński, J. Mandziuk (red.). Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II, Biblioteka Narodowa, Wydawnictwo Naukowe UKSW.
Ledwoń, I. S. (2007a). Curriculum vitae. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 3–7), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.
Ledwoń, I. S. (2007b). Problematyka teologicznoreligijna w myśli ks. Mariana Ruseckiego. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 157–170), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.
Ledwoń, I. S. (2007c). Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego i aktywności społecznej ks. prof. dr. hab. Mariana Ruseckiego w sprawie nadania tytułu doktora

honoris causa Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 31–49), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.

Ledwoń, I. S. (2018). Rusecki Marian Jan. W: *Encyklopedia 100-lecia KUL* (t. 2, s. 282–284), E. Gigilewicz i in. (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.

Ledwoń, I. S., Kaucha, K., Krzyszowski, Z., Mastej, J., Pietrzak, A. (red.) (2007). *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Mastej, J. (2007a). Paschalna wiarygodność Objawienia chrześcijańskiego w myśli teologicznej Księdza Profesora Mariana Ruseckiego. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 83–98), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.

Mastej, J. (2007b). Publikacje Księdza Profesora Mariana Ruseckiego. W: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* (s. 9–35), I. S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak (red.). Lublin: Wydawnictwo KUL.

Mastej, J. (2024). Mariana Ruseckiego aksjologiczna argumentacja za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła. *Studia Warmińskie*, 61: 209–224. https://doi.org/10.31648/sw.10318

Mastej, J. (2025). "Via Ethica" in Justifying the Credibility of Christianity and the Church According to Marian Rusecki. *Verbum Vitae*, 43(2): 315–331. https://doi.org/10.31743/vv.17917

Prawda, W. (2021). Ks. Mariana Ruseckiego apologia Kościoła. Zarys problematyki. *Kultura – Media – Teologia*, 44(1): 24–41. https://doi.org/10.21697/kmt.44.2

Prawda, W. (2022). *Personalistyczno-znakowa chrystologia fundamentalna ks. prof. Mariana Ruseckiego*, rozprawa doktorska obroniona na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II.

Rychlicki, C. (2013). In memoriam. Prof. Dr. Hab. Mons. Marian Rusecki (22 marzo 1942 – 15 dicembre 2012). *PATH. Pontificia Academia Theologica*, 12(1): 241–242.

Skóra, Ł. K. (2019). *Bibliografia prac ks. prof. dr hab. Mariana Ruseckiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Summary

Marian Jan Rusecki (1942–2012) was born in Janów Lubelski (eastern Poland) and studied theology at the Higher Theological Seminary in Lublin (1960–1966). He obtained a master's degree in theology at the Faculty of Theology of the Catholic University of Lublin based on the thesis *Elementy apologetyki personalistycznej u Jeana Mouroux* [Elements of personalistic apologetics in Jean Mouroux] (supervisor Fr E. Kopeć). In 1967, he undertook doctoral studies in fundamental theology at the Faculty of Theology of the Catholic University of Lublin and in 1974 received his doctoral degree in theology based on his thesis entitled *Współczesne dyskusje nad*

teorią apologetyki [Contemporary discussions on the theory of apologetics] (supervisor Fr E. Kopeć).

From 1974, he was employed at the Faculty of Theology of the Catholic University of Lublin and obtained his habilitation in 1984 on the basis of his scholarly achievements and his dissertation *Funkcja motywacyjna cudu w teologii XX wieku* [The motivational function of a miracle in 20th-century theology]. His subsequent academic promotions were: 1986 – Associate Professor, 1991 – University Professor, 1994 – Full Professor.

The early development of Fr M. Rusecki's thought was strongly influenced by the environment of the Catholic University of Lublin, especially by Fr Edward Kopeć (a precursor in the personalistic approach to apologetics), Fr Czesław S. Bartnik (a dogmatic theologian and founder of Christian personalism in Lublin), Fr Stanisław Nagy (a specialist in ecclesiology, later appointed a cardinal), Fr Teofil Chodzidło (a specialist in ethnology and religious studies), Fr Romuald Łukaszyk and Fr Wincenty Granat (one of the leading Polish dogmatic theologians). These influences shaped the beginnings of Fr Rusecki's original thought on the methodological status of fundamental theology and the formation of his apologetic thinking.

Fr M. Rusecki contributed significantly to the scholarly development of fundamental theology. In the years 1986–1989 and 1992–1995, he was the Vice-Dean of the Faculty of Theology of the Catholic University of Lublin and helped to bring about a reform of studies at the Faculty, and in the years 1989–2005, he was the President of the National Section of Fundamental Theology at the Episcopal Commission for Catholic Doctrine. From 1999 to 2008, he was director of the Institute of Fundamental Theology of the Catholic University of Lublin. From 2003 to 2011, he was chairman of the Committee of Theological Sciences of the Polish Academy of Sciences. From 2004, he was a corresponding member of the Pontifical Academy of Theology, and from 2005 until his death, he was president of the Association of Fundamental Theologians in Poland.

Among the most significant achievements of Fr M. Rusecki in the development of thought in fundamental theology are the organisation of the Second International Congress of Fundamental Theology "Christianity of Tomorrow" (Lublin, 18–21 September 2001) and the publication of its proceedings, as well as the preparation, together with the editorial team, of the *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology] (Lublin-Kraków 2002) – a work considered to be one of the best lexicographic studies not only within Polish theological literature.

Fr Rusecki's theological work and scholarly activities were recognised and honoured on numerous occasions, e.g. the Prize of the Rector of the

Catholic University of Lublin (three times), the Prize of the Minister of National Education for the book *Cud w myśli chrześcijańskiej* [The Miracle in Christian Thought] (1995), the Lublin Scientific Prize – *Premium Scientiarum Lublinense* – for the Lexicon of Fundamental Theology, the Knight's Cross of the Order of *Polonia Restituta* awarded by the President of the Republic of Poland (2004), an honorary doctorate awarded by the Pontifical Faculty of Theology in Wrocław (2012).

Fr M. Rusecki's theological thought attracted the interest of foreign theologians. In German, a book entitled *Gottes Wirken in der Welt* was published (*Gottes Wirken in der Welt. Dimensionen und Funktionen des biblischen Wunderbegriffs* [God's action in the world. Dimensions and functions of the biblical concept of miracle], Peter Lang, Frankfurt am Main 2001). His proposals concerning the methodological status of fundamental theology resulted in an invitation to the 2009 conference of German-speaking fundamental theologians in Paderborn, where he delivered (as the only participant from outside the circle of German theologians) the paper *Das Proprium der Fundamentaltheologie* [The Specificity of Fundamental Theology].

In Polish theological circles, Fr M. Rusecki is considered a co-founder of the Lublin school of fundamental theology and the new methodology in fundamental theology inspired by the ideas of the Second Vatican Council. He made a major contribution to the renewed presence of theology in Polish academic institutions.

After 38 years of scholarly work, Fr M. Rusecki left a considerable legacy. He supervised 42 doctoral dissertations and more than 200 master's theses. He is the author of more than 680 articles, 19 books, and 16 volumes published under his editorship or co-editorship.

Among his most important publications, which summarise his entire work, are *Wiarygodność chrześcijaństwa. T. 1. Z teorii teologii fundamentalnej* (1994, pp. 358) [The Credibility of Christianity. On the theory of Fundamental Theology]; *Traktat o cudzie* [Treatise on Miracle] (2006, pp. 672); *Traktat o religii* [Treatise on Religion] (2007, pp. 620); *Traktat o Objawieniu* [Treatise on Revelation] (2007, pp. 837); *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?* [Treatise on the credibility of Christianity. Why believe Christ?] (2010, pp. 459); *Traktat o Kościele* [Treatise on the Church], Fr K. Kaucha, P. Królikowski, Fr J. Mastej (eds.) (2015, pp. 466).

Fr M. Rusecki made a significant contribution to the methodological reflection on fundamental theology, pointing to the enduring goal of this discipline (justifying the credibility of Christian Revelation and its transmission in the Church) and to the tasks that are variable and dependent on

apologetic needs. Furthermore, he identified Revelation fulfilled in Jesus Christ and transmitted in the Church as the centre of this reflection, integrating the Christological and ecclesiological treatises – formally separated in traditional apologetics and post-conciliar fundamental theology. Another important contribution of Fr M. Rusecki to fundamental theology is his personalist-sign concept of credibility. It is linked to its founder's conviction that in faith, we cannot speak of proof in the strict sense but of argumentation, which is concerned with the ability to engage the whole person and open them to the signs given by God.

In his reflection on the classical treatise on religion (*de religione*), Fr M. Rusecki proposed an original definition of religion and its origin, speaking of the revelatory genesis of authentic religions and their related specific salvific value. In his time, he was the only theologian in Poland to discuss non-Christian religions from a theological-religious perspective. He tackled, among other things, the problem of the possibility of authentic miracles occurring in them.

As far as the Christological treatise, referred to in classical apologetics as *de Christo legato divino*, is concerned, the originality of Fr M. Rusecki's thought lies not so much in the presentation of new content as in the coherent treatment of the whole in the light of his conception of fundamental theology. Thus, all classical arguments, i.e., the argument from prophecies, miracles, or the resurrection of Christ, are framed in a personalist-sign perspective.

In arguing for the credibility of the Church, Fr M. Rusecki allowed for various approaches. However, the approach most characteristic of him is the so-called *via signorum* (way of signs). He believed that just as Revelation appears credible through specific signs, so too the Church appears credible thanks to a whole series of signs: the sign of Peter, the sign of the Apostolic College, the sign of unity, the sign of holiness, the sign of universality, the sign of apostolicity, the agapetological sign (realisation of extraordinary love), the praxeological sign (credibility confirmed by deeds), the martyrological sign, and the cultural sign (the Church's contribution to building culture). Apart from that, in Fr M. Rusecki's thought, there also appeared a postulate of building the credibility of the Church *via axiologica*, i.e., indicating that Jesus Christ and the Church are the foundation and the means of realising the values most important to humanity.

Thus, Fr M. Rusecki defended the credibility of Christianity primarily through substantive arguments. He believed that the most convincing – but not compelling – argument would be the wealth of well-founded reasons supporting the Christian way of life. The more of these there are, the more convincing the call to follow the Christian way will be.

Abstrakt

Rozdział przedstawia Mariana Ruseckiego jako jednego z najważniejszych twórców współczesnej polskiej teologii fundamentalnej i czołowego przedstawiciela szkoły lubelskiej. W centrum jego badań znajdował się problem wiarygodności chrześcijaństwa, który ujmował szerzej niż klasyczna apologetyka poszukująca pojedynczych dowodów. Rusecki rozwijał teologię Objawienia, cudu, zmartwychwstania i Kościoła, interpretując poszczególne znaki jako wzajemnie dopełniające się racje przemawiające za wiarygodnością chrześcijaństwa. Podkreślał, że argumentacja nie może prowadzić do logicznego przymusu wiary, ponieważ decyzja religijna zachowuje wymiar wolności i zaangażowania całej osoby. Najbardziej przekonującym uzasadnieniem chrześcijaństwa staje się więc wielość spójnych i dobrze ugruntowanych racji wskazujących na wartość chrześcijańskiej drogi życia.

Słowa kluczowe: Marian Rusecki; teologia fundamentalna; lubelska szkoła teologii fundamentalnej; wiarygodność chrześcijaństwa; Objawienie; cud; zmartwychwstanie; eklezjologia

Abstract

The chapter presents Marian Rusecki as one of the most important architects of contemporary Polish fundamental theology and a leading representative of the Lublin school. At the centre of his research was the credibility of Christianity, understood more broadly than in classical apologetics focused on individual proofs. Rusecki developed a theology of Revelation, miracle, Resurrection, and the Church, interpreting particular signs as mutually complementary reasons supporting Christian credibility. He stressed that apologetic argumentation cannot logically compel faith, since religious commitment retains the dimension of freedom and engages the whole person. The most persuasive case for Christianity therefore consists in a plurality of coherent and well-founded reasons pointing to the value of the Christian way of life.

Keywords: Marian Rusecki; fundamental theology; Lublin school of fundamental theology; credibility of Christianity; revelation; miracle; Resurrection; ecclesiology